

LIETUVOS TSR BIBLIOTEKININKŲ, BIBLIOGRAFŲ IR
INFORMATIKŲ PUBLIKACIJŲ SRAUTO SAJUNGINĖJE
PROFILINĖJE PERIODINĖJE SPAUDOJE ANALIZĖ

VILIJA MOTIEKIENE, OLGA STIRPEIKAITE

Plečiantis mokslinio tyrimo darbams, gausėjant mokslinių darbuotojų skaičiui, didėja ir mokslo tiriamosio darbo produkcija bei mokslinės literatūros srautai. Tai būdinga visiems mokslams, iš jų ir bibliotekotyrai, bibliografotyrai ir informatikai. Kasmet pasaulyje pasirodo 4.800—5.000 publikacijų, nagrinėjančių šių mokslo sričių klausimus. Reikšmingą šio srauto dalį sudaro tarybinių mokslininkų darbai. Pastaraisiais metais Tarybų Sąjungos spaudoje pasirodė nemaža kapitalinių darbų (O. Koršunovo, A. Sokolovo, R. Giliarovskio, A. Vanejevo, V. Gluško ir kt.), nagrinėjančių metodologinius, teorinius, metodinius, istorinius, organizacinius bibliotekininkystės, bibliografijos ir informacinės veiklos klausimus. Neatsilieka ir mūsų respublikos mokslininkai: pastaraisiais metais buvo išleistas L. Vladimirovo, V. Zuko, K. Sinkevičiaus monografijos, G. Rauguotienės, A. Kaclerio knygos, populiarinančios bibliotekininkystę, bibliografiją ir informatiką.

Įdomu būtų panagrinėti Lietuvos TSR mokslininkų ir specialistų indėlį į mūsų šalies bibliotekotyros, bibliografotyros ir informatikos sritis.

Norint susidaryti išsamų vaizdą, reikėtų analizuoti visą mokslinę profilinę Lietuvos TSR autorių produkciją. Tai sudėtingas kompleksinis uždavinys.

Šio straipsnio tikslas — aptarti vieną iš šio uždavinio dalių — Lietuvos TSR autorių straipsnių profiliuose periodiniuose leidiniuose indėlį į šių leidinių straipsnių srautą. Kaip žinoma,

labiausiai paplitusi mokslinio darbo rezultatų fiksavimo forma — mokslinis straipsnis. Straipsniai sudaro pagrindinę bet kokios mokslo srities publikacijų dalį. Todėl iš gautų, nors ir dalinės analizės, duomenų galima būtų spręsti apie mūsų respublikos mokslininkų indėlį į profilinių mokslinių publikacijų srautą Tarybų Sąjungoje.

Tiek TSRS, tiek užsienio spaudoje buvo publikuota nemaža darbų (daugiausia mokslytūros), nagrinėjančių arba liečiančių šalies, mokslinio kolektyvo ar tam tikro mokslininko įtaką, reikšmingumą ir pan. mokslo raidai. Iš tarybinių autorių nemaža apie tai rašė V. Nalimovas ir Z. Mulčenko, G. Dobrovas, R. Vasiljevas, V. Samorukovas, V. Markusova ir kt. Iš užsienio autorių, publikavusių kapitalinius darbus šiais klausimais, minėtini J. Garfildas, D. Praisas, D. Pelcas, F. Endrius. Mūsų respublikoje šias problemas nagrinėjo O. Voverienė, N. Saduikienė, L. Malcienė.

Svarbiausias straipsnio uždavinys — nustatyti LTSR autorių straipsnių, publikuotų sąjunginiuose periodiniuose leidiniuose, indėlį į:

— visą straipsnių srautą šiuose leidiniuose;

— atskirų leidinių (ir kartu į jų atstovaujamos mokslo srities) straipsnių srautą.

Sprendžiant šį uždavinį, buvo remtasi tais autoriais, kurie teigia, kad šalies, mokslinio kolektyvo, tam tikro mokslininko indėlį į mokslo raidą nu-

sako mokslinės produkcijos kiekis¹. Tačiau publikacijų skaičius yra formalus kriterijus². Todėl, norint objektyviau nustatyti indėlio dydį, reikia taikyti ir kitus kriterijus, padedančius kompleksiskai įvertinti analizuojamą objektą. Vienas iš tokių kriterijų gali būti bibliografinių nuorodų į tiriamas publikacijas skaičius³. Bibliografinės nuorodos parodo, kokia šių publikacijų įtaka cituojantiems darbams.

Taigi antrasis tyrimo uždavinys — nustatyti Lietuvos TSR autorių straipsnių indėlio poveikį:

— visam publikacijų srautui;
— atskirų leidinių (ir jų atstovaujamo mokslo sričių) publikacijų srautui.

Iškeltiems uždaviniams spręsti buvo tiriamas:

— LTSR autorių straipsnių pasiskirstymas sąjunginiuose profiliniuose leidiniuose;

— bibliografinių nuorodų į LTSR autorių darbus pasiskirstymas šiuose leidiniuose.

Pagal „produktyvumo“ kriterijų profilinės tematikos požiūriu svarbiausi periodiniai bibliotekotyros, bibliografotyros ir informatikos leidiniai yra šie: «Научно-техническая информация» (1 2 ser.), «Научные и технические библиотеки СССР», «Советская библиография», «Советское библиотековедение», «Библиотечарь»⁴.

Todėl mūsų respublikos autorių straipsniai analizuojami būtent šių leidinių straipsnių masėje. Tiriamasis laikotarpis — 1961—1980 m.

Rezultatai, gauti statistiškai išanalizavus minėtuose 5 profiliniuose leidi-

niuose publikuotus Lietuvos TSR autorių straipsnius, pateikiami 1 lentelėje. Atsižvelgiant į tai, kad analizuojamų leidinių tematika atspindi konkrečią mokslo sritį, duomenys skirstomi ir pagal šias sritis.

1 lentelė

Lietuvos TSR autorių straipsnių skaičius sąjunginiuose profiliniuose periodiniuose leidiniuose 1961—1980 m.

Eil. Nr.	Moksl. sritis	LTSR autorių straipsnių skaičius	
		Leidinyje	Pagal mokslo sritį
1. Научно-техническая информация	Информатика	23	23
2. Научные и технические библиотеки СССР	Библиотекотыра	31	82
3. Советское библиотечное ведение		17	
4. Библиотечарь		34	
5. Советская библиография	Библиографотыра	21	21

Iš 1 lentelės matyti, kad 1961—1980 m. sąjunginiuose periodiniuose profiliniuose leidiniuose buvo publikuoti 126 Lietuvos TSR autorių straipsniai. Šį skaičių galima laikyti indėliu į bendrą tiriamųjų leidinių publikacijų srautą.

Straipsnių pasiskirstymas (mažėjančia tvarka) šitoks:

— pagal leidinius:

- 1) «Библиотечарь» — 34,
- 2) «Научные и технические библиотеки СССР» — 31,

¹ Налимов В. В., Мульченко З. М. Наукометрия.— М., 1969.— С. 134—138; Пельц Д., Эндрус Ф. Ученые в организации.— М., 1973.— С. 31—34, 41—48.

² Налимов В. В., Мульченко З. М. Наукометрия.— С. 116.

³ Рытвинский З. Значение цитирования научных работ в оценке их качества // НТИ.— Сер. 1.— 1980.— № 11.— С. 27—29; Маркусова В. А., Хадияров Г. Г. Об оценках с помощью цитирования в науке // Вестник АН СССР.— 1982.— № 4.— С. 61—65.

⁴ Бруханская А. И. Анализ документального потока в области библиотековедения и библиографоведения // Науч. и техн. библиотеки СССР.— 1983.— № 10.— С. 6—11.

- 3) «Научно-техническая информация» — 23,
 4) «Советская библиография» — 21,
 5) «Советское библиотековедение» — 17;

— pagal mokslo sritis:

- 1) bibliotekotyra — 82,
 2) informatika — 23,
 3) bibliografotyra — 21.

Bibliografinių nuorodų į Lietuvos TSR autorių straipsnius statistinė analizė buvo atlikta pagal nuorodas, pateiktas nagrinėjamų leidinių straipsniuose. Tuo tikslu buvo pasinaudota žurnalo «Научно-техническая информация» rodyklėmis «Научно-техническая информация» (M., 1975; M., 1982). Viena iš šių rodyklių struktūrinių dalių — „Cituojamų autorių rodyklė“. Kitų leidinių straipsniai buvo peržiūrėti **de visu**, atrenkant nuorodas į Lietuvos TSR autorių darbus. Gauti duomenys pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Bibliografinių nuorodų į LTSR autorių straipsnius skaičius sąjunginiuose profiliuose periodiniuose leidiniuose

Eil. Nr.	Leidi pavadi	Mokslo sritis	Nuorodų į LTSR autorių straipsnius skaičius	
			Leidinyje	Pagal mokslo sritį
1.	Научно-техническая информация	Informatika	17	17
2.	Научные и технические библиотеки СССР	Библиотеко- лотыра	9	16
3.	Советское библиотечное ведение		6	
4.	Библиотекарь		1	
5.	Советская библиография	Библио- графотыра	14	14

⁵ Васильев Р. Ф. О количестве публикаций и частоте их цитирования как метрометрических показателей // Материалы к симп. «Исследование операций и анализ развития науки». — М., 1967. — Ч. 1. — С. 60—70.

⁶ Саморуков В. И. Что дает анализ цитируемости научных работ // Химия нашими глазами. — М., 1981. — С. 510—520.

Iš 2 lentelės matyti, kad mūsų respublikos autorių straipsniai, publikuoti profiliuose leidiuose, daugiausia cituojami (mažėjančia tvarka):

— pagal leidinius:

- 1) «Научно-техническая информация» — 17,
 2) «Советская библиография» — 14,
 3) «Научные и технические библиотеки СССР» — 9,
 4) «Советское библиотековедение» — 6,
 5) «Библиотекарь» — 1;

— pagal mokslo sritis:

- 1) informatika — 17,
 2) bibliotekotyra — 16,
 3) bibliografotyra — 14.

Sie duomenys yra tarpiniai, todėl iš jų dar negalima spręsti apie Lietuvos TSR autorių straipsnių poveikį tiriamųjų leidinių publikacijų srautui.

Toliau poveikiui nustatyti taikėme R. Vasiljevo pasiūlytą vidutinio citavimo dažnumo rodiklį S/R (čia S — bibliografinių nuorodų į publikacijas skaičius, R — autoriaus publikacijų skaičius), kuriuo įvertinamas tam tikro mokslininko veiklos reikšmingumas⁵. V. Samorukovas siūlo R. Vasiljevo rodikliu analizuoti ne kiekvieno mokslininko, o didelių mokslininkų grupių mokslinę veiklą, nes pastaruoju atveju pradeda galioti „didžiųjų skaičių“ dėsnis, t. y. iš dalies atkrinta tokie įtakos veiksniai, kaip mokslininko prestižas, leidinio autoritetingumas, publikacijos laikas ir pan.⁶

Manytume, kad šis rodiklis tinka nustatyti didelių mokslininkų grupių (šiuo atveju — LTSR mokslininkų bei specialistų) publikacijų poveikį tam tikros mokslo srities publikacijų srautui. Aiškumo dėlei šį rodiklį pavadinsime poveikio rodikliu B/P (čia B — biblio-

grafinių nuorodų į LTSR autorių straipsnius skaičius, P — LTSR autorių publikacijų skaičius nagrinėjamame publikacijų sraute).

3 lentelė

LTSR autorių straipsnių sąjunginiuose profiliuose periodiniuose leidiniuose poveikio rodiklis atskiriems leidiniams ir mokslo sritims

Eil. Nr.	io inimas	Mokslo sritis	LTSR autorių straipsnių leidinyje skaičius P	Nuorodų į autorių straipsnius skaičius B	B/P poveikio rodiklis	
					Leidinyje	Pagal mokslo sritį
1.	Научно-техническая информация	Informatika	23	17	0,74	0,74
2.	Научные и технические библиотеки	Библиотека	31	9	0,29	0,20
3.	Советское библиографоведение		17	6	0,35	
4.	Библиотекарь		34	1	0,03	
5.	Советская библиография	Библиография	21	14	0,67	0,67

3 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad Lietuvos TSR autorių straipsnių tiriamuose leidiniuose poveikis (mažėjančia tvarka) šitoks:

— pagal leidinius:

1) «Научно-техническая информация» publikacijoms — 0,74,

2) «Советская библиография» — 0,67,

3) «Советское библиотековедение» — 0,35,

4) «Научные и технические библиотеки СССР» — 0,29,

5) «Библиотекарь» — 0,03;

— pagal mokslo sritis:

1) informatikai — 0,74,

2) bibliografotyrai — 0,67,

3) bibliotekotyrai — 0,20.

Iš gautų rezultatų galime daryti šitokias išvadas: didžiausią indėlį į sąjunginių profilinių periodinių leidinių publikacijų srautą įneša Lietuvos TSR autorių straipsniai, publikuoti bibliotekotyros srities periodiniuose leidiniuose, tačiau didžiausią poveikį šiam srautui daro straipsniai, publikuoti informatikos leidiniuose.

Neatitikimas tarp indėlio ir jo poveikio rezultato aiškiai rodo, kad straipsnių skaičius nėra tiesiog proporcingas nuorodų į juos skaičiui, t. y. kad straipsniai cituojami neatsitiktinai, — vyrauja konkreti tendencija remtis tais ar kitais darbais.

Tai nereiškia, kad Lietuvos TSR bibliografų ar bibliotekininkų publikacijų vertė menkesnė nei informatikų. Tačiau galime daryti išvadą, kad pastarųjų straipsniuose sprendžiamos problemos yra labiau tarpregioninio pobūdžio, tuo tarpu bibliotekininkų ir bibliografų straipsniuose analizuojamos, nors ir reikšmingos, tačiau lokalaus pobūdžio problemos. Be abejo, tam daro įtaką kalbos barjeras, respublikos bibliotekinės spaudos sistema, publikavimosi galimybės ir pan. Šiuos veiksnius derėtų panagrinėti atskirai.

Būtina turėti galvoje, kad galutinių išvadų iš gautų duomenų daryti negalima, kadangi tyrimai atlikti tik statistinės analizės metodu. Norint geriau išsiaiškinti nustatytų reiškinių priežastis, nagrinėjama publikacijų srautą reikėtų išanalizuoti chronologiniu, turinio ir kitais aspektais, taikant tyrimo metodų kompleksą.

[teikta 1984 m. gruodžio mėn.

**АНАЛИЗ ВКЛАДА БИБЛИОТЕКОВЕДОВ, БИБЛИОГРАФОВЕДОВ
И ИНФОРМАТИКОВ ЛИТОВСКОЙ ССР В ПОТОК ПУБЛИКАЦИЙ
В СОЮЗНОЙ ПРОФИЛЬНОЙ ПЕРИОДИЧЕСКОЙ ПЕЧАТИ**

ВИЛИЯ МОТЕКЕНЕ, ОЛЬГА СТИРПЕЙКАЙТЕ

Резюме

За последние годы в нашей стране более интенсивной стала научно-исследовательская работа в области библиотекведения, библиографведения и информатики. Публикуются всё больше научных работ, в которых анализируются разные вопросы этих наук.

Данная статья посвящается решению одной из структурных частей вопроса — вклада библиотекведов, библиографоведов и информатиков ЛитССР в развитие науки в СССР. В частности, в статье анализируется вклад

статей авторов ЛитССР, опубликованных в союзной периодической профильной печати, в поток публикаций этих изданий.

В настоящее время в Советском Союзе и за рубежом был издан ряд научных работ, в которых анализируется вклад страны, научного коллектива или учёного в развитие науки.

Пользуясь некоторыми утверждениями, изложенными в этих работах, был установлен показатель, с помощью которого решаются выдвинутые в статье задачи.

**THE ANALYSIS OF THE CONTRIBUTION OF LITHUANIA SSR LIBRARY,
BIBLIOGRAPHY AND INFORMATION SCIENTISTS TO THE MAIN STREAM
OF UNION PROFILE PERIODICAL PRESS PUBLIKATIONS**

VILIJA MOTIEKIENE, OLGA STIRPEIKAITE

Summary

Research work has become more intensive in recent years in the field of bibliography, library and information sciences. A greater number of research works, analyzing different issues of the sciences, is being published.

The present paper deals with the solving of one structural part of the problem of the Lithuanian bibliography, library and information scientists contribution to the development of science in the USSR. The contribution of the articles by Lithuania SSR authors published

in the union profile periodical press is analyzed in the paper.

A number of research works, analyzing the contribution of the countries, scientific groups or scientists to the development of science have been published in the Soviet Union and abroad.

An index, helping to solve the tasks, formulated in the article, has been determined using some statements, given in these works.